

УДК 343.9

Цюприк Ігор Володимирович

доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики

Національна академія Служби Безпеки
України

ORCID: 0009-0007-4460-9968

<https://doi.org/10.25313/3083-7774-2026-4-9>

НЕВІДКЛАДНИЙ ОБШУК: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. Вступ. В умовах сучасного розвитку кримінального процесуального законодавства України особливої актуальності набуває проблема забезпечення балансу між ефективністю діяльності органів досудового розслідування та гарантіями дотримання конституційних прав і свобод людини. Одним із найбільш дискусійних у даному контексті є інститут невідкладного обшуку, який, будучи винятком із загального правила, породжує значну кількість як теоретичних, так і практичних проблем. Законодавче закріплення можливості проникнення до житла чи іншого володіння особи без попереднього дозволу слідчого судді у невідкладних випадках, хоча й обумовлене потребою оперативного реагування на кримінальні правопорушення, однак створює підвищені ризики зловживання службовими повноваженнями та фактичного обходу конституційних гарантій. У цьому контексті дослідження правової природи невідкладного обшуку набуває особливої значущості, оскільки дозволяє сформулювати та окреслити можливі напрями удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Метою даної наукової статті є комплексний аналіз правової природи невідкладного обшуку, дослідження його місця в системі слідчих (розшукових) дій, виявлення основних проблем правозастосування, а також обґрунтування необхідності вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України з урахуванням судової практики, позицій науковців та стандартів Європейського суду з прав людини.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: рішення Європейського суду з прав людини, рішення національних судів України, національні нормативно-правові акти України, зокрема, Кримінальний процесуальний кодекс України; доктринальні джерела – наукові праці українських дослідників у сфері кримінального процесу. У процесі здійснення дослідження було використано такі наукові методи: метод теоретичного узагальнення та систематизації для формування цілісного уявлення про правову природу невідкладного обшуку та його місце в системі слідчих (розшукових) дій; метод аналізу і синтезу для дослідження норм національного законодавства, практики їх застосування та виявлення проблемних аспектів правового регулювання; порівняльно-правовий метод для зіставлення національних підходів із стандартами Європейського суду з прав людини щодо втручання у право на недоторканність житла; метод правової інтерпретації для тлумачення положень Кримінального процесуального кодексу України; метод логічного узагальнення результатів для формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

Результати. У науковій статті здійснено комплексний аналіз правової природи невідкладного обшуку, його нормативного закріплення, судової практики та доктринальних підходів. Узагальнено основні проблеми правозастосування та зроблено висновок

Copyright © The Author(s).

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

про наявність системних недоліків правового регулювання невідкладного обшуку, які створюють ризики порушення конституційного права на недоторканність житла та стандартів, гарантованих статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Обґрунтовано необхідність комплексного реформування відповідного інституту шляхом уточнення підстав невідкладності, посилення судового контролю та запровадження додаткових процесуальних гарантій.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях доцільно зосередити увагу на деталізації критеріїв «реальної загрози» втрати або знищення доказів, удосконаленні механізмів судового контролю *ex post factum*, а також на порівняльно-правовому аналізі регулювання невідкладного обшуку в країнах континентальної та англосаксонської правових систем з метою імплементації найбільш ефективних моделей у національне законодавство України.

Ключові слова: невідкладний обшук, обшук, недоторканність житла, кримінальне провадження, КПК України, судовий контроль, ЄСПЛ, права людини, слідчі (розшукові) дії.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена тим, що інститут невідкладного обшуку фактично перебуває на межі між необхідністю оперативного реагування на кримінальні правопорушення та ризиком необґрунтованого втручання у сферу приватного життя особи. Його винятковий характер, що полягає у можливості проникнення до житла чи іншого володіння особи без попереднього судового дозволу, обумовлює підвищені вимоги до чіткості правового регулювання та суворого дотримання конституційних гарантій недоторканності житла. Додатково проблематика невідкладного обшуку посилюється необхідністю імплементації стандартів Європейського суду з прав людини, який у своїй практиці неодноразово наголошував на обов'язковості наявності чітких, передбачуваних і пропорційних процедур, а також на ефективності як попереднього, так і ретроспективного судового контролю. У цьому контексті особливого значення набуває питання належної законодавчої регламентації підстав, порядку та правових наслідків проведення невідкладного обшуку. Тож, існує об'єктивна потреба у науковому переосмисленні інституту невідкладного обшуку, узагальненні практики його застосування та формуванні чітких законодавчих підходів до його подальшого удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки спостерігається активізація доктринального осмислення проблематики невідкладного обшуку, зокрема, в контексті необхідності забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та дотриманням прав людини. Водночас, незважаючи на зростання кількості наукових публікацій, окремі аспекти правового регулювання невідкладного обшуку залишаються дискусійними.

В аспекті дослідження правової природи невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи, підстав його проведення та меж допустимого втручання доцільно спиратися на наукові доробки українських учених, які аналізували як теоретичні, так і практичні проблеми застосування статті 233 Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, Неводничка Л. О., Гачкевич А. та Войцехівський С. приділяли увагу питанням удосконалення нормативного регулювання та конкретизації підстав невідкладного обшуку. Кравець Ю. І. акцентував увагу на проблемах правозастосовної практики та необхідності підвищення якості процесуальних документів і професійної підготовки суб'єктів кримінального провадження. Смірнов О. С. досліджував питання вдосконалення законодавчого формулювання критеріїв невідкладності з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Гловюк І. В. та Завтур В. А. розглядали інститут невідкладного проникнення до житла крізь призму стандартів ЄСПЛ та необхідності забезпечення ефективного судового контролю. Питання співвідношення підстав невідкладного обшуку та потреби збереження доказів висвітлювали Савицький Д. О. та Савицька С. Л., тоді як Дроздов О. М. та Глинська Н. В. висловлювали більш виважену позицію щодо розширеного тлумачення таких підстав.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, більшість із них зосереджуються на окремих аспектах проблеми, зокрема на питаннях тлумачення підстав невідкладності, процесуальних гарантій або аналізі судової практики. Водночас у сучасному правничому дискурсі відсутній комплексний підхід до розуміння інституту невідкладного обшуку, який би поєднував конституційно-правовий, кримінально-процесуальний та міжнародно-правовий виміри.

Виклад основного матеріалу. Варто розпочати з того, що за своєю суттю являє термін «обшук» та яка його передбачена законом мета. Тлумачний словник української мови визначає обшук як ретельний офіційний огляд когось, чого-небудь з метою виявлення чогось прихованого або недозволеного [19]. Етимологічно термін «обшук» походить від дієслова «шукати», що підкреслює його змістовну спрямованість на активну, цілеспрямовану розшукову діяльність. У кримінальному процесуальному праві обшук набуває чітко визначеного нормативного змісту. Так, відповідно до частини 1 статті 234 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), обшук є слідчою (розшуковою) дією, що проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [2].

Аналіз наведеного визначення дозволяє дійти висновку, що обшук має комплексний характер і поєднує у собі як пізнавальну (інформаційну), так і процесуально-доказову функції. З одного боку, він спрямований на отримання нових відомостей про обставини кримінального правопорушення, а з іншого забезпечує належну фіксацію вже відомих чи виявлених фактів з метою їх подальшого використання як доказів у кримінальному провадженні.

Процесуальною гарантією законності обшуку є попередній дозвіл слідчого судді. З цією метою слідчий за погодженням із прокурором або безпосередньо прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням. У такому клопотанні повинні бути чітко зазначені: обставини кримінального правопорушення, правова кваліфікація діяння, підстави для проведення обшуку, конкретне місце його проведення, а також перелік речей, документів чи осіб, які планується відшукати, із зазначенням їхнього зв'язку з кримінальним правопорушенням. Крім того, обов'язковим є належне обґрунтування необхідності та пропорційності такого втручання.

Особливої уваги потребує питання дотримання процесуальних гарантій під час проведення обшуку, насамперед у контексті забезпечення недоторканності житла та іншого володіння особи. Так, відповідно до положень статті 13 КПК України, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених цим Кодексом [2].

Аналогічна за змістом, проте ще більш категорична за своєю юридичною природою норма закріплена у статті 30 Конституції України, яка імперативно встановлює, що проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку є допускається інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку [1]. Таким чином, на конституційному та процесуальному рівнях закріплюється подвійна модель правового регулювання проведення обшуку: загальна, що передбачає обов'язковість попереднього судового контролю та виняткова, яка допускає відступ від цієї вимоги за наявності обставин невідкладного характеру.

Відповідно до частини 3 статті 233 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення [2]. Саме таке проникнення до житла чи іншого володіння особи без попереднього судового дозволу у правозастосовній площині прийнято називати невідкладним обшук.

Невідкладний обшук виступає винятком із загального правила, водночас, законодавець, допускаючи таке виключення, встановлює обов'язковий механізм подальшого судового контролю *ex post factum* (з лат. «після вчинення»). Суть цього контролю полягає у тому, що після фактичного проникнення до житла чи іншого володіння особи слідчий, дізнавач або прокурор зобов'язані невідкладно звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку. У свою чергу, слідчий суддя перевіряє не лише дотримання формальних процесуальних вимог, але й наявність реальних підстав для здійснення такого проникнення, зокрема, оцінює чи дійсно обставини справи мали невідкладний характер.

Однак, саме на етапі здійснення судового контролю *ex post factum* виникає значна кількість правових колізій. Зокрема, ключовою є відсутність чіткого законодавчого визначення змісту категорії «невідкладності», що зумовлює її оціночний характер та відкриває можливості для довільного тлумачення з боку органів досудового розслідування. У результаті цього у правозастосовній практиці спостерігається тенденція до занадто розширеного тлумачення, коли фактична відсутність об'єктивної загрози життю, майну або реального переслідування особи підміняється формальними посиланнями на оперативність чи доцільність проведення слідчої (розшукової) дії, що, у свою чергу, призводить до численних випадків фактичної легалізації незаконно проведених обшуків.

З метою з'ясування особливостей правозастосовної практики щодо проведення невідкладних обшуків нами було здійснено аналіз ухвал слідчих суддів, наявних в Єдиному державному реєстрі судових рішень. При цьому слід зауважити, що значна частина таких судових рішень перебуває в обмеженому доступі, що зумовлено положеннями статті 7 Закону України «Про доступ до судових рішень». Водночас навіть поодинокі наявні у відкритому доступі рішення, а також судова практика попередніх років дозволяють виявити низку системних проблем, пов'язаних із реалізацією механізму невідкладного обшуку.

Зокрема, в умовах значного навантаження на судову систему досить поширеними є випадки здійснення судового контролю *ex post factum* із порушенням вимоги щодо його невідкладності. На практиці мають місце ситуації, коли сторона обвинувачення звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням не «невідкладно», як це прямо передбачено кримінальним процесуальним законом, а через декілька днів, а інколи навіть тижнів після фактичного проникнення до житла чи іншого володіння особи. Така практика, як правило, залишається поза належною процесуальною оцінкою

слідчих суддів, що фактично призводить до легалізації результатів обшуку з порушенням вимог закону. «Довільне виконання правила про невідкладний ретроспективний судовий контроль, тобто з пропуском строку, що був об'єктивно для цього потрібен, не відповідає критерію «невідкладності», якщо наявні в матеріалах кримінального провадження обставини не свідчать про об'єктивні й нездоланні перешкоди звернутися з відповідним клопотанням якнайшвидше, та є порушенням приписів ч. 3 ст. 233 КПК» [6].

Аналіз судової практики також свідчить, що однією з найпоширеніших підстав для відмови у задоволенні клопотань про проведення обшуку *ex post factum* є неявка слідчого чи прокурора у судові засідання без поважних причин, оскільки, вказане фактично позбавляє слідчого суддю можливості всебічно та повно дослідити обставини, із якими закон пов'язує допустимість проведення обшуку, що об'єктивно зумовлює відмову у задоволенні відповідного клопотання.

Разом із тим, слід констатувати, що випадки відмови у «легалізації» невідкладних обшуків з підстав їх необґрунтованості є вкрай поодинокими. Така ситуація є проблемною, оскільки саме перевірка обґрунтованості клопотання повинна становити центральний елемент судового контролю. Натомість на практиці нерідко спостерігається формальний підхід до розгляду таких клопотань, унаслідок чого значна частина ухвал слідчих суддів не містить належного та достатнього мотивування.

Так, в ухвалі слідчого судді Херсонського міського суду Херсонської області від 30.01.2026 у справі № 766/888/26 було належним чином обґрунтовано наявність ознак невідкладності. Зокрема, суд звернув увагу, що: «обстановка, що склалася, носила характер невідкладності, а зволікання в часі могло призвести до знищення наявних доказів, оскільки біологічні зразки, зокрема й ті, що знаходились на об'єктах злочину мають фізичні особливості у вигляді їх безповоротних змін з плином часу, приміщення в якому відбулась подія була відчиненою, що могло призвести до зміни обстановки на місці події та переміщення за його межі сторонніми особами речових доказів» [7]. Натомість в ухвалі слідчого судді Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 02.01.2026 у справі № 179/1/26 клопотання було задоволено за відсутності належної конкретизації підстав невідкладності, обґрунтовуючи невідкладний обшук проведений «...з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, слідів злочину, майна, яке містить на собі сліди кримінального правопорушення, їх вилучення та запобігання подальшого його знищення» [8], що, на нашу думку, не відповідає вимогам кримінального процесуального закону.

У цьому контексті варто наголосити на основній проблематиці розглядуваної нами теми — відсутності єдності підходів щодо тлумачення категорії «врятування майна» як підстави для проведення невідкладного обшуку.

Так, науковці Дроздов О. М. та Глинська Н. В. обґрунтовано зазначають, що проведення обшуку до постановлення ухвали слідчого судді з метою відшукання та збереження майна, яке потенційно може бути використане як доказ у кримінальному провадженні, саме по собі не може вважатися невідкладним випадком у розумінні «врятування майна» [23]. Натомість протилежну позицію висловлюють Савицький Д. О. та Савицька С. Л., які вважають, що проведення обшуку без ухвали слідчого судді може бути правомірним у разі необхідності врятування майна, яке має значення речового доказу, за умови, що існує реальна загроза його знищення, пошкодження чи втрати, підтверджена конкретними фактичними даними [26].

Водночас правозастосовна практика, зокрема позиція Касаційного кримінального суду, свідчить про більш обмежувальний підхід до тлумачення підстав невідкладності. Так, у постанові від 01.11.2023 у справі № 462/3127/22 Суд прямо зазначив, що: «Невідкладність проведення обшуку в постанові слідчого була обґрунтована метою унеможливлення знищення доказів, фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, збереження усієї доказової бази. Водночас такі підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчим суддею не відносяться до переліку невідкладних» [5].

Порівняльний аналіз наведених підходів свідчить про відсутність єдності у підходах до тлумачення категорії «невідкладності», що, у свою чергу, призводить до довільного застосування відповідних норм. Особливо проблемним є отождолення поняття «врятування майна» з необхідністю збереження речових доказів, що фактично розширює межі застосування винятку, передбаченого законом. Разом з тим, Касаційний кримінальний суд у постанові від 07.10.2024 у справі № 466/525/22 вже сформулював виважений підхід до розуміння невідкладності та зазначив: «Про наявність у сторони обвинувачення обґрунтованих побоювань того, що майно може бути знищеним, може свідчити як наявність у слідчого та прокурора відповідних даних, що воно може бути знищене, з огляду на відомості, отримані оперативним шляхом, з повідомлень свідків, потерпілих, підозрюваних чи з інших належних та допустимих джерел, які вказують, що майно може бути знищено, так і специфіка розвитку подій у розслідуванні кримінального провадження, коли, наприклад, один із співучасників кримінального правопорушення був затриманий, то побоювання того, що його затримання може змусити інших співучасників знищити речові докази, стають досить реальними» [6].

Особливе значення для формування належних стандартів застосування інституту невідкладного обшуку має практика Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ), яка виступає орієнтиром для тлумачення положень національного законодавства крізь призму міжнародних стандартів захисту прав людини. Практика ЄСПЛ свідчить про те, що втручання у право на повагу до житла, гарантоване статтею 8 Конвенції, може визнаватися правомірним лише за умови його відповідності критеріям законності, необхідності та пропорційності, тобто таким, що відбувається «згідно з законом».

Так, у рішенні у справі *Tortladze v. Georgia* (№ 42371/08) ЄСПЛ наголосив, що у випадках проведення обшуку без попереднього судового дозволу національні суди повинні здійснювати ефективний контроль *ex post factum*, перевіряючи не лише формальну законність дій, але й наявність реальних підстав для застосування невідкладної процедури [9]. Аналогічну позицію Суд висловив у справі *Gutsanovi v. Bulgaria* (№ 34529/10), де було встановлено відсутність ефективного ретроспективного судового контролю, оскільки суддя фактично формально погодився з діями правоохоронних органів без наведення будь-якого мотивування [10].

У справі *Kuzminas v. Russia* (№ 69810/11) ЄСПЛ звернув увагу на те, що судовий контроль не може бути ефективним за відсутності достатніх матеріалів, які дозволяють оцінити обґрунтованість підозри та реальність невідкладності. Ненадання відповідних доказів позбавляє суд можливості здійснити повноцінну перевірку, що також призводить до порушення статті 8 Конвенції [11].

Крім того, ЄСПЛ послідовно наголошує на необхідності чіткої конкретизації мети обшуку та предметів, які підлягають вилученню. Так, у справах *Smirnov v. Russia* (№ 71362/01) та *Ernst and Others v. Belgium* (№ 33400/96) Суд зазначив, що невизначеність обсягу обшуку та відсутність конкретного переліку об'єктів для вилучення надає правоохоронним органам надмірно широкі дискреційні повноваження, що є несумісним із принципом пропорційності [12; 13].

Важливим є також рішення у справі «Пантелеєнко проти України» (№ 11901/02), у якому ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з тим, що під час обшуку було вилучено майно, яке не мало жодного відношення до предмета розслідування, а сам обшук не було здійснено «згідно із законом» [14].

У справі «Корнієць та інші проти України» (№ 2599/16) ЄСПЛ сформулював принципово важливий підхід, відповідно до якого відсутність попереднього судового контролю може бути виправдана лише за умови існування ефективного механізму подальшого оскарження (*ex post factum*), який має забезпечувати повний розгляд як фактичних, так і правових аспектів втручання [15].

Таким чином, узагальнюючи практику ЄСПЛ, можна виокремити ключові стандарти, яким має відповідати невідкладний обшук: наявність об'єктивно обґрунтованих та доведених підстав невідкладності; чітка конкретизація мети обшуку та предметів, що підлягають вилученню; належне документування обставин проведення обшуку; обов'язковість ефективного судового контролю *ex post factum*, який має бути не формальним, а змістовним. Недотримання хоча б одного з цих елементів, за усталеною практикою ЄСПЛ, призводить до визнання втручання у право на повагу до житла таким, що не відповідає вимогам статті 8 Конвенції.

У вказаному контексті ЄСПЛ неодноразово наголошував на необхідності вдосконалення національного законодавства держав-учасниць Конвенції, зокрема України, у сфері регулювання обшуків, особливо тих, що проводяться у невідкладному порядку, серед яких, можна виокремити низку ключових вимог:

- законодавство має бути достатньо чітким, передбачуваним та містити конкретні умови, за яких органи державної влади уповноважені проводити обшуки, зокрема без попереднього судового дозволу;
- відсутність попереднього судового контролю може бути виправдана лише за умови існування ефективного та реального судового контролю *ex post factum*, який передбачає можливість повного перегляду як фактичних, так і правових підстав проведення обшуку;
- питання втручання у права особи повинно вирішуватися в межах змагального процесу в незалежному органі, який здатний оперативно оцінити надані докази та обґрунтування;
- відсутність ефективного засобу юридичного захисту, зокрема неможливість оскарження обшуку або судового рішення про його легалізацію, розглядається як істотна прогалина національного законодавства та призводить до порушення Конвенції.

Зазначені підходи знайшли своє відображення і розвиток у науковій доктрині, де пропонуються різні шляхи вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Так, Неводнича Л. О. пропонує розширити зміст статті 233 КПК України шляхом доповнення її положенням, яке дозволяло б проведення невідкладного обшуку у разі необхідності відшукання та вилучення доказів, за умови наявності ризику їх втрати чи знищення [25]. При цьому обов'язковою умовою має залишатися негайне звернення до слідчого судді після проведення таких дій. Більш радикальний підхід запропоновано Гачкевичем А. та Войцехівським С., які обґрунтовують необхідність системних змін як на конституційному, так і на процесуальному рівнях [21]. Зокрема, вони пропонують: розширити зміст частини другої статті 30 Конституції України, доповнивши перелік підстав невідкладності категорією «речей і документів, які

можуть бути доказами»; внести зміни до статті 233 КПК України з метою деталізації підстав невідкладного проникнення; нормативно закріпити поняття «безперервного переслідування» та розширити предмет судового контролю. Кравець Ю. І., у свою чергу, підкреслює необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми, який включає не лише законодавчі зміни, але й удосконалення практичних аспектів діяльності органів досудового розслідування, зокрема: оновлення типових процесуальних документів; підвищення рівня професійної підготовки; посилення внутрішнього контролю за дотриманням процесуальних стандартів [24]. Смірнов О. С. пропонує уточнити зміст частини третьої статті 233 КПК України шляхом акцентування уваги на необхідності перевірки саме «достатніх підстав» для проведення невідкладного обшуку, що відповідає стандартам ЄСПЛ [27]. Окрему увагу заслуговує позиція Гловюка І. В. та Завтура В. А., які, спираючись на практику ЄСПЛ, серед іншого, пропонують підвищити вимоги до мотивувальної частини судових рішень з метою уникнення формального підходу до судового контролю [22].

Таким чином, аналіз як практики ЄСПЛ, так і наукових підходів свідчить про наявність сталого запиту на реформування інституту невідкладного обшуку в Україні.

Слід зазначити, що суб'єкти законодавчої ініціативи неодноразово здійснювали спроби внесення змін до кримінального процесуального законодавства з метою врегулювання проблемних аспектів проведення невідкладних обшуків.

Так, проектом Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження» (реєстр. № 12439 від 24.01.2025) було запропоновано, зокрема, встановити чіткий строк у 72 години для звернення органу досудового розслідування до слідчого судді після проведення невідкладного обшуку, а також передбачити обов'язок негайного повернення вилучених речей і документів у разі відмови у його легалізації [16]. Загалом зазначені пропозиції заслуговують на підтримку, оскільки спрямовані на підвищення процесуальної дисципліни та захист прав особи.

Більш комплексний підхід запропоновано у проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо посилення захисту прав людини під час проведення обшуку» (реєстр. № 13599 від 04.08.2025) [17]. Зокрема, ним передбачається можливість проведення невідкладного обшуку у випадках безпосереднього переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні окремо визначених кримінальних правопорушень, передбачених нормами Особливої частини Кримінального кодексу України, а також у разі необхідності невідкладного вилучення або збереження речових доказів, що стосуються таких кримінальних правопорушень.

Ще однією законодавчою ініціативою є проект Закону України «Про внесення змін до статті 233 Кримінального процесуального кодексу України» (реєстр. № 13430 від 26.06.2025), яким запропоновано встановити можливість притягнення до відповідальності службових осіб у разі незаконного проникнення до житла чи іншого володіння особи [18]. Разом із тим, запропонована редакція викликає суттєві зауваження з точки зору дотримання принципу презумпції невинуватості. Аналогічно, передбачення можливості притягнення до відповідальності за «клопотанням особи» не узгоджується із загальними засадами кримінального процесу та механізмами реалізації юридичної відповідальності.

Таким чином, аналіз законодавчих ініціатив свідчить про наявність активного пошуку оптимальної моделі правового регулювання невідкладного обшуку, однак жодна із запропонованих змін наразі не забезпечує комплексного та системного вирішення окресленої проблематики.

З урахуванням виявлених проблем правозастосовної практики, суперечностей у законодавстві, а також стандартів, сформованих практикою ЄСПЛ, вбачається за доцільне запропонувати альтернативну редакцію положень статті 233 КПК України, спрямовану на забезпечення належного балансу між ефективністю діяльності органів досудового розслідування та гарантіями дотримання конституційного права особи на недоторканність житла, у наступній редакції:

«... 3. Для виконання завдань кримінального провадження, у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей, безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, а також за наявності достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза втрати або знищення майна — речей і документів, які мають значення для кримінального провадження слідчий, дізнавач, прокурор, мають право без ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи. У таких випадках проникнення до житла чи іншого володіння особи здійснюється на підставі вмотивованої постанови прокурора, слідчого, дізнавача.

4. Прокурор або слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язані невідкладно, але не пізніше сорока восьми годин з моменту проникнення до житла чи іншого володіння особи, звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання не пізніше 24 годин з дня його надходження до суду згідно з вимогами статті 234 цього Кодексу, за обов'язкової участі прокурора та/або слідчого, дізнавача, а також особи до житла чи іншого володіння якої увійшли без ухвали слідчого судді та/або її представника.

5. Ухвала слідчого судді за результатами розгляду клопотання про проведення обшуку має бути вмотивованою та містити обґрунтування щодо наявності фактичних підстав, допустимості та необхідності проникнення до житла чи іншого володіння особи без попереднього судового дозволу в межах конкретного кримінального провадження. Ухвала слідчого судді за результатами розгляду клопотання про проведення обшуку може бути оскаржена до суду апеляційної інстанції в порядку, передбаченому цим Кодексом.

6. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 цього Кодексу, а вилучені речі та документи підлягають невідкладному поверненню, але у строк не пізніше сімдесяти двох годин».

Обґрунтовуючи запропоновані зміни до статті 233 КПК України, слід насамперед зазначити, що підстава для здійснення невідкладного обшуку «збереження речових доказів» фактично не охоплюється чинною редакцією КПК України, що свідчить про існування розриву між нормативним регулюванням і реальною практикою його застосування. З огляду на це, запропоноване формулювання щодо наявності «існує реальна загроза втрати або знищення майна — речей і документів, які мають значення для кримінального провадження» спрямоване на нормативне закріплення тієї підстави, яка фактично вже використовується, але без належного правового визначення. При цьому категорія «достатніх підстав» має наповнюватися конкретним змістом через наявність фактичних та обґрунтованих обставин, що свідчать про реальні спроби приховати, знищити або спотворити докази.

Окремо слід звернути увагу на відсутність у чинному законодавстві вимоги щодо обов'язкової фіксації рішення про проникнення до житла без ухвали слідчого судді. Така прогалина створює передумови для ретроспективного обґрунтування незаконних дій. Запровадження обов'язку прийняття вмотивованої постанови прокурора або слідчого, дізнавача (за погодженням із прокурором) до моменту проникнення забезпечує документування підстав невідкладності та встановлює персональну відповідальність за прийняте рішення.

Не менш важливою є проблема відсутності чітких процесуальних строків для звернення до слідчого судді після проведення невідкладного обшуку, що створює можливість для маніпулювання строками та фактичного уникнення ефективного судового контролю. Запровадження граничного строку звернення не пізніше 48 годин, відповідає сутності невідкладності та забезпечує оперативність судового контролю. Водночас встановлення обов'язку розгляду такого клопотання слідчим суддею протягом 24 годин гарантує своєчасність перевірки законності втручання у права особи.

Важливим елементом запропонованих змін є забезпечення змагальності процедури *ex post factum* шляхом нормативного закріплення обов'язкової участі особи, до житла чи іншого володіння якої здійснено проникнення, та/або її захисника. Такий підхід відповідає конституційним гарантіям недоторканності житла та забезпечує реальну можливість захисту прав особи на стадії судового контролю.

Запровадження можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді узгоджується з положеннями статті 55 Конституції України та стандартами ефективного засобу юридичного захисту, сформованими у практиці ЄСПЛ. Відсутність такого механізму на сьогодні фактично обмежує право особи на ефективний судовий захист.

Нарешті, встановлення обов'язку повернення вилученого майна у визначений строк у разі відмови в легалізації обшуку відповідає загально визнаній доктрині «плодів отруйного дерева» та спрямоване на недопущення використання доказів, отриманих із порушенням закону. Це також забезпечує ефективний захист права власності та унеможливорює необґрунтоване затримання майна органами досудового розслідування.

Таким чином, запропоновані зміни мають комплексний характер та спрямовані на усунення як нормативних, так і практичних проблем інституту невідкладного обшуку, забезпечуючи баланс між інтересами кримінального провадження та правами людини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інститут невідкладного обшуку в кримінальному процесі України є однією з ключових слідчих (розшукових) дій, спрямованих на досягнення завдань кримінального провадження, однак водночас пов'язаний із суттєвим втручанням у конституційно гарантоване право особи на недоторканність житла. Дослідження положень кримінального процесуального законодавства у взаємозв'язку з конституційними гарантіями показало, що чинна редакція статті 233 КПК України містить низку суттєвих прогалин та суперечностей, зокрема щодо визначення підстав невідкладності, строків здійснення судового контролю та процесуальних гарантій для особи. Практика застосування цієї норми свідчить про її неоднозначне тлумачення, що призводить до фактичної легалізації обшуків, проведених із порушенням вимог закону.

Аналіз судової практики, у тому числі рішень національних судів та позицій касаційної інстанції, засвідчив відсутність єдиного підходу до визначення критеріїв невідкладності, зокрема у випадках, пов'язаних із ризиком знищення доказів. Додатково встановлено, що механізм судового контролю *ex post factum* часто має формальний характер, не забезпечує належної перевірки підстав втручання та не гарантує ефективного захисту прав особи, що підтверджується й практикою ЄСПЛ.

У зв'язку з цим у роботі запропоновано власну концепцію вдосконалення правового регулювання невідкладного обшуку, яка полягає у чіткому нормативному визначенні підстав невідкладності, запровадженні обов'язкової попередньої фіксації процесуального рішення у формі вмотивованої постанови, встановленні чітких строків звернення до слідчого судді та розгляду відповідного клопотання, забезпеченні участі особи у процедурі судового контролю, а також наданні права на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді. Окрему увагу приділено узгодженню положень кримінального процесуального законодавства із вимогами статті 30 Конституції України та стандартами ЄСПЛ.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що ефективне функціонування інституту невідкладного обшуку можливе лише за умови комплексного реформування його правового регулювання, спрямованого на досягнення справедливого балансу між інтересами кримінального провадження та захистом фундаментальних прав людини.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.03.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.03.2026).
3. Рішення Конституційного Суду України від 31 травня 2011 року № 4-рп/2011. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/272-22_2018.pdf (дата звернення: 15.03.2026).
4. Постанова Касаційного кримінального суду від 22.02.2022 у справі № 266/3910/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103886607> (дата звернення: 15.03.2026).
5. Постанова Касаційного кримінального суду від 01.11.2023 у справі № 462/3127/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114726887> (дата звернення: 15.03.2026).
6. Постанова Касаційного кримінального суду від 07.10.2024 у справі № 466/525/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945> (дата звернення: 15.03.2026).
7. Ухвала слідчого судді Херсонського міського суду Херсонської області від 30.01.2026 у справі № 766/888/26. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133727394> (дата звернення: 15.03.2026).
8. Ухвала слідчого судді Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 02.01.2026 у справі № 179/1/26. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133664325> (дата звернення: 15.03.2026).
9. Рішення ЄСПЛ у справі Tortladze v. Georgia (№ 42371/08). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22item%22%3A%22001-208597%22%7D> (дата звернення: 16.03.2026).
10. Рішення ЄСПЛ у справі Gutsanovi v. Bulgaria (№ 34529/10). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22fulltext%22%3A%22Gutsanovi%20v.%20Bulgaria%22%2C%22itemid%22%3A%22001-126982%22%7D> (дата звернення: 16.03.2026).
11. Рішення ЄСПЛ у справі Kuzminas v. Russia (№ 69810/11). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22item%22%3A%22001-214203%22%7D> (дата звернення: 16.03.2026).
12. Рішення ЄСПЛ у справі Smirnov v. Russia (№ 71362/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_168#Text (дата звернення: 16.03.2026).
13. Рішення ЄСПЛ у справі Ernst and Others v. Belgium (№ 33400/96). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22%3A%22FRE%22%2C%22appno%22%3A%2233400/96%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-65779%22%7D> (дата звернення: 16.03.2026).
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Пантелеєнко проти України» (№ 11901/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274#Text (дата звернення: 16.03.2026).
15. Рішення ЄСПЛ у справі «Корнієць та інші проти України» (№ 2599/16) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22%3A%22UKR%22%2C%22appno%22%3A%222599/16%22%2C%226904/16%22%2C%2212704/16%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22%3A%22001-247421%22%7D> (дата звернення: 16.03.2026).
16. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження» (реєстр. № 12439 від 24.01.2025). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55696> (дата звернення: 16.03.2026).

14. Judgment of the European Court of Human Rights in the case Panteleyenko v. Ukraine (№ 11901/02). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274#Text
15. Judgment of the European Court of Human Rights in the case Korniets and Others v. Ukraine (№ 2599/16). Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%222599/16%22,%226904/16%22,%2212704/16%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-247421%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%222599/16%22,%226904/16%22,%2212704/16%22],%22documentcollectionid%22:[%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-247421%22]})
16. Draft Law of Ukraine “On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine Regarding Improvement of Guarantees for the Protection of Business Entities in Criminal Proceedings” (Reg. № 12439 dated 24.01.2025). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55696>
17. Draft Law of Ukraine “On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine Regarding Strengthening the Protection of Human Rights during Searches” (Reg. № 13599 dated 04.08.2025). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56993>
18. Draft Law of Ukraine “On Amendments to Article 233 of the Criminal Procedure Code of Ukraine” (Reg. № 13430 dated 26.06.2025). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56653>
19. Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language. Retrieved from <https://slovyk.ua/index.php?s-wrd=%D0%BE%D0%B1%D1%88%D1%83%D0%BA>
20. Vozniuk, A. A., Hryha, M. A., & Duda, A. V. (2021). Procedure for entry into a dwelling or other possession of a person: Current issues of theory and practice. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 2(119). Retrieved from <https://elar.nava.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5c303c13-c285-45ba-8a0b-e9524dc2215a/content>
21. Hachkevych, A., & Voitsekhovskiy, S. (2025). Certain issues of procedural regulation of urgent searches. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*, 2(46). Retrieved from https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2025/jun/39386/25078346_maket250820251-70-82.pdf
22. Hloviuk, I. V., & Zavtur, V. A. (2025). Urgent entry into a dwelling or other possession under Part 3 of Article 233 of the Criminal Procedure Code of Ukraine in the context of the ECHR judgment “Korniets and Others v. Ukraine”. *Issues of Crime Prevention*, 1(50), 174–183.
23. Drozdov, O. M., & Hlynska, N. V. (2024). Urgent search: In search of a balance between efficiency and human rights compliance. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4, 612–624.
24. Kravets, Y. I. (2025). Urgent search: Problematic issues of law enforcement practice. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4(3), 229–232.
25. Nevodnycha, L. O. (2018). Grounds for entry into a dwelling or other possession of a person: Problems of legislative regulation. In Proceedings of the International Scientific and Practical Conference “Actual Jurisprudence” (pp. 114–120). Kyiv–Ternopil: TNEU. Kravets Y. I. Urgent Search: Problematic Issues of Law Enforcement Practice. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. № 4. Part 3. P. 229–232.
26. Savytskyi, D. O., & Savytska, S. L. (2025). Urgent search: Grounds for conduct and problems of interpretation. *DICTUM FACTUM*, 2(18). <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-2-18-346-352>
27. Smirnov, O. S. (2021). On the issue of grounds for conducting an urgent search. *Bulletin of Criminal Proceedings*, 3–4. Retrieved from https://vkslaw.knu.ua/wp-content/uploads/2024/03/3-4_2021-smirnov-o.s.pdf

Дата першого надходження статті до видання: 20.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації: 26.04.2026

Tsiupryk Igor
*Doctor of Law,
Professor of the Department of Criminal
Procedure and Forensics
National Academy of the Security Service of
Ukraine*

URGENT SEARCH: ISSUES OF LEGAL REGULATION AND PROSPECTS FOR IMPROVEMENT

Summary. Introduction. In the context of the current development of criminal procedure legislation in Ukraine, the issue of maintaining a proper balance between the effectiveness of pre-trial investigation bodies and the guarantees of constitutional human rights and freedoms has become particularly relevant. One of the most controversial legal institutions in this regard is urgent search. As an exception to the general rule of judicial control over interference with the inviolability of the home, this institution gives rise to a considerable number of both theoretical and practical problems. The legislative provision allowing entry into a dwelling or other possession of a person without prior authorization by an investigating judge in urgent cases, although justified by the need for a prompt response to criminal offenses, also creates increased risks of abuse and de facto circumvention of constitutional safeguards of judicial control. In this context, studying the legal nature of urgent search is particularly important, since it makes it possible to develop a comprehensive understanding of this issue and to identify possible areas for improving the criminal procedure legislation of Ukraine.

Purpose. The purpose of this article is to provide a comprehensive analysis of the legal nature of urgent search, to determine its place within the system of investigative (search) actions, to identify the main problems arising in law enforcement practice, and to justify the need to improve Ukraine's current criminal procedure legislation in light of national judicial practice, academic approaches, and the case-law of the European Court of Human Rights. Particular attention is paid to finding an appropriate balance between the interests of criminal proceedings and guarantees of the protection of human rights and freedoms, primarily the right to the inviolability of the home.

Materials and methods. The study is based on judgments of the European Court of Human Rights, decisions of Ukrainian national courts, Ukrainian legislation, in particular the Criminal Procedure Code of Ukraine, as well as doctrinal sources, including scholarly works by Ukrainian researchers in the field of criminal procedure. The following research methods were used: theoretical generalization and systematization, in order to develop a comprehensive understanding of the legal nature of urgent search and its place within the system of investigative (search) actions; analysis and synthesis, in order to examine national legislation and its practical application and to identify problematic aspects of legal regulation; the comparative legal method, in order to compare national approaches with the standards developed in the case-law of the European Court of Human Rights concerning interference with the right to respect for one's home; the method of legal interpretation, in order to clarify the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine; and logical generalization, in order to formulate scientifically grounded proposals for improving current legislation.

Results. The article provides a comprehensive analysis of the legal nature of urgent search, its statutory regulation, judicial practice, and doctrinal approaches. The main problems of law enforcement are summarized, and it is concluded that the current legal regulation of

urgent search contains systemic deficiencies that create risks of violations of the constitutional right to the inviolability of the home and of the standards guaranteed by Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The article substantiates the need for comprehensive reform of this legal institution, in particular through clarifying the grounds for urgency, strengthening judicial control, and introducing additional procedural safeguards.

Discussion. Further research should focus on specifying the criteria for establishing a real risk of loss or destruction of evidence, improving mechanisms of ex post judicial review, and conducting comparative legal analysis of the regulation of urgent entry into a dwelling in continental and common law legal systems with a view to incorporating the most effective models into Ukraine's national legislation.

Key words: *urgent search, search, inviolability of the home, criminal proceedings, Criminal Procedure Code of Ukraine, judicial control, European Court of Human Rights, human rights, investigative (search) actions.*